

Nederlandse geschiedschrijvers 1500-1800. Ter perse is een editie van Petrus Bloccius' *Præcepta* verzorgd door de heer Coebergh-van der Braak en te verschijnen in de reeks *Supplementa Humanistica Lovaniensia*. De lezing die J. Trapman in 1989 voor het Verband hield over Joannes Sartorius, is zeer onlangs verschenen in het *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis* 70 (1990), p. 30-51. Tenslotte wordt gewezen op de jaarlijkse lezing van de Erasmus Society, die dit jaar voor het eerst buiten de VS werd gehouden, en wel te Leiden op 9 november. De spreker was Prof. Schrecc'h. (CLH)

Samenvatting van de lezingen op de studiedag te Leiden.

Erasmus' Adagia en de hedendaagse uitgave daarvan
M.L. v. Poll-v.d. Lisdonk

In 1500 publiceerde Iohannes Philippi in Parijs Erasmus' *Collectanea*: circa 800 (later ruim 830) spreekwoorden met een korte uitleg. Al eerder, in 1498, was in Venetië een vergelijkbaar werk verschenen, nl. de *Proverbiorum libellus* (later *Adagiorum liber*) van Polydorus Vergilius, waarin op ongeveer dezelfde wijze als in Erasmus' *Collectanea* 316 spreekwoorden behandeld worden. De *Collectanea* vormen de 'Urtext' van Erasmus' *Chiliades*, die voor het eerst verschenen in 1508, een werk dat naar vorm en inhoud volstrekt origineel is.

Erasmus verbindt aan de behandeling van spreekwoorden textcommentaren vergelijkbaar met die van Hermolaus Barbarus (*Castigationes Plinianaë*), van Politianus (*Miscellanea*), van Beroaldus (*Annotationes*), e.a. Bovendien voegt hij aan zijn besprekingen maatschappij-kritische verhandelingen toe (zoals in zijn grote Adagia: *Aur rex aut fatuum nasci oportet* ad. 201; *Scarabeus aquilam quaerit* ad. 2601; *Sileni Alcibiadis* ad. 2201). Deze beide elementen maken zijn spreekwoordenverzameling uniek.

Erasmus heeft de tekst van zijn *Chiliades* in iedere nieuwe druk uitgebreid. In de hedendaagse teksteditie (d.w.z. *ASD* II, 4, 5, 6) is zijn werkwijze goed te volgen: [A] tekst van 1508, [B] tekst toegevoegd in 1515, [C] 1517/1518, etc. Een nauwkeurige tekstcollatie gevoegd bij gegevens buiten de tekst stelt ons tot reconstructies in staat: bv. toevoegingen uit Athenaeus in [C] en [D], na de editio princeps 1514 van Athenaeus; toevoegingen uit Seneca en maatschappij-kritische opmerkingen in [B], toen Erasmus aan zijn Seneca-editie werkte, etc. De collatie maakt het ook mogelijk de tekst te zuiveren van zettersfouten en zettersinterpretaties: bv. adagium 259 in een Hesioduscitaat (vs. 749): ἔσθλειν (sic Ald. 1495) in A-C; ἔσθλειν in D-1 (1520, 1523, 1526, 1528, 1533, 1536). ἔσθλειν is een 'Verschlimmbesserung' van de drukker en moet door de vroegere lezing ἔσθειν vervangen worden. Alleen door een nauwkeurige collatie is

Nederlandse spreekwoorden in de 'Adagia' van Hadrianus Junius
A. Wesseling

Het supplement op de *Adagia* van Erasmus, dat Junius in 1558 bij Froben publiceerde, is nog niet eerder voorwerp van onderzoek geweest. Er komen elf Nederlandse spreekwoorden en gezegden in voor, die door spreekwoordenkenners over het hoofd zijn gezien. Het geringe aantal kan erop wijzen dat Junius maar weinig belangstelling had voor zijn moedertaal

1. De zegswijze *ad fores* of *ad limina venire* (d.w.z. *bij iemand aan de deur komen*) heeft, aldus Junius, betrekking op een onverwacht geschenk. Dezelfde uitdrukking leeft naar zijn zeggen voort in de volkstaal.
2. Hetzelfde geldt volgens Junius voor de zegswijze *lapides loqueris* (Plautus). Hij bedoelt: *ghy hebbet een steen geseyt*, welk gezegde werd opgetekend door zijn tijdgenoot Reyer Gheurtsz. Harrebomée vatte dit ten onrechte op als *gij hebt een steen gezaaid*.
3. Andere Nederlandse spreekwoorden zijn terug te vinden in de collecties van Gheurtsz en Sartorius. Enige voorbeelden: *in Norvegiam asseres comportat* - *sperrren in Noirwegen brenghen*; *aves concolores plerunque una volitant* - *vogelen van eender veer vliigen gern tsamen*; *graves casus docent rectissime* - *harde smacken leeren wel*; *colus evangelia* - *evangelien van het spinrok* (vgl. de titel van de populaire bundel *Die evangelien vanden spinrocke*); *aurea quadriga ambienda est* - *staet na een gouden wagen, ghy krijcht een as of een nagel*

Junius verwijst nog eenmaal naar het Nederlands, en wel in verband met een gewoonte: *vulgaris lingua monet dicerium aut inhonestius verbum expuere*. De bedoelde vermaning 'Spuug het uit' (vergelijk bij ons 'Ga je mond spoelen!') staat volgens spreker in verband met een magisch gebruik: men spooog bij het horen van iets afschuwwekkends om dit af te weren. Deze eeuwenoude gewoonte kwam getuige Erasmus nog voor bij het 'vulgusi van zijn tijd.

Barlaeus' beschrijving van Italië
T. Harmsen

Uit de correspondentie van Barlaeus blijkt dat hij, die nooit in Italië geweest is, de auteur is van de *Nova et accurata Italiae hodiernae descriptio* Hoewel Worp dit al een eeuw geleden aantoonde, is het in de schaarse literatuur over dit boek onopgemerkt gebleven. Het boek is in 1626 te Amsterdam verschenen op naam van de uitgever, Jodocus Hondius Jr. (althans: de